

Oponentský posudek na práci

Mgr. Jana Hrubeše

Ekologické proudy v Československu

Školitel: prof. PaedDr. Mgr. Miroslavu Vaňkovi, Ph.D.

Pracoviště: Ústav politologie FF UK

Obor: Politologie

Téma ekologie a její role v procesu zániku komunistického režimu a v následné československé tranzici je třeba přivítat, a to včetně toho, že je práce napsána a obhajována právě na Ústavu politologie FF UK. Jak vzhledem k relevanci tématu pro vývoj české a československé společnosti a politiky od 60. do 90. let 20. století, tak i vzhledem k faktu, že právě v 90. letech přednášel problematiku vztahu ekologie a politiky na Ústavu politologie FF UK (tehdy ještě v Celetné ulici) jeden z klíčových aktérů hnutí za ochranu životního prostředí u nás Ing. Ivan Dejmal.

Práce je přehledně a logicky strukturována. V první části seznamuje autor se svými metodologickými východisky, pramennou základnou a použitou literaturou. Dále přechází k definici hlavních pojmů, jako jsou ekologismus, enviromentalismus či udržitelný rozvoj, přičemž je definuje jak politologicky – mimo jiné za pomoci prací politologa A. Heywooda-, tak i historicky, tedy jak se zrodily a vyvíjely. Následuje část věnována vývoji ekologických iniciativ a následně i stranických struktur v západní Evropě – především v Německu a Švédsku.

Druhá kapitola pojednává o „ekologických aktivitách v českých zemích“ (možná by se hodilo doplnit její název „v období komunistického režimu“), které srovnává na jedné straně s vývojem na Západě, na druhou stranu ukazuje nelehké podmínky ekologických iniciativ v podmínkách komunistické diktatury – viz existence a zánik organizace TIS. Neomezuje se přitom pouze na popis osobností a organizací a jejich aktivit, ale snaží se i o hlubší vhled do problematiky a vztahu mezi postojem k přírodě a lidskou existencí, jak jej ve svých textech formuloval Václav Havel (Moc bezmocných) a zejména Jan Patočka – viz podkapitola Krize společnosti a světa jako odraz filosofického v myšlení Jana Patočky.

S koncem komunistického režimu rostla aktivita i význam ekologických iniciativ a především aktuálnost otázky životního prostředí pro kvalitu života v tehdejší Československu. Spolu s tím se stále častěji objevoval politický potenciál ekologické

problematiky, který byl někdy zcela spontánně, někdy velmi pragmaticky použit jak v rámci boje uvnitř KSČ mezi konzervativním a reformním proudem, tak především československou veřejností jako pádný argument proti další existenci komunistického režimu (viz události v Teplicích v listopadu 1989).

Na tuto třetí kapitolu navazuje kapitola čtvrtá, příznačně pojmenovaná „Zelená revoluce?“. Vzhledem k síle a podpoře, které se ekologie a ochrana životního prostředí těšily u československé veřejnosti, bylo logické, že se alespoň část aktivistů pokusila přetavit tento občanský potenciál v politickou akci. Stalo se to dvěma základními způsoby – vznikem Strany zelených (o peripetiích se vznikem „zelených stran“, včetně případné role StB autor obsáhle pojednává) a „ozeleněním“ programů jiných politických stran a hnutí, především Občanského fóra. Zejména pro Stranu zelených – jeden z mála skutečně federálních subjektů té doby – byl ovšem velkým zklamáním výsledek prvních svobodných voleb v červnu 1990, kdy se v českých zemích nedostala ani do jednoho z parlamentů. Zelená euforie se tak propadla do deziluze, což je také název 5. kapitoly, která byla provázaná mimo jiné „budováním“ českého kapitalismu, v němž se s ochranou životního prostředí i občanskou společností příliš nepočítalo.

Kapitoly na sebe logicky i časově navazují. Hlavní slabinou práce je výrazná převaha popisu nad vlastní analýzou. Některé pasáže také trpí faktem, že v nich autor vychází z relativně omezeného množství literatury (např. Vaněk, M.: Nedalo se tady dýchat, týž: Ostrůvky svobody). Tomu odpovídá také závěr práce, který je vlastně jen shrnutím již řečeného. Na druhou stranu práce představuje kompaktní celek. Je patrné, že autor tématu rozumí, hlouběji do něj pronikl, má k němu pozitivní vztah. Nejzajímavější a vědecky nejpřínosnější části práce jsou ty, které vychází z vlastního autorova výzkumu či pramenů, nikoliv z již publikované literatury.

Naopak za problematický považuji název práce: Ekologické proudy v Československu. Ten nevystihuje podstatu pojednávaného tématu, ani jeho výrazný politický přesah jak v období komunistického režimu v období normalizace, tak i v prvním roce demokratické tranzice. Autor si je navíc této slabiny vědom – viz text první kapitoly. Je tedy otázkou, proč jej sám nezměnil. Naopak za problematický považuji název práce: Ekologické proudy v Československu. Ten nevystihuje podstatu pojednávaného tématu, ani jeho výrazný politický přesah jak v období komunistického režimu v období normalizace, tak i v prvním roce demokratické tranzice. Autor si je navíc této slabiny vědom – viz text první kapitoly. Je tedy otázkou, proč jej sám nezměnil. Problematický je také někdy výběr literatury. Například podkapitola věnovaná orální historii je celá postavená na práci Miroslava Vaňka: Ostrůvky svobody z roku 2002, což je samo o sobě nedostatečné. Přitom právě profesor Vaněk publikoval řadu prací, věnovaných metodě orální

historie jako takové (nejnověji Vaněk – Mücke: Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie. Praha: Karolinum 2015, druhé vydání). Autor přitom o řadě z nich ví a uvádí je v seznamu literatury (například VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007 – citováno ze seznamu literatury, uvedeném na konci práce – správný tvar by měl být VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana). Otázkou je, proč je nepoužil i v samotném textu? Pracoval s nimi vůbec? Nebo je uvedl jen pro forma? Tentýž problém je uvedení řady prací pouze v seznamu literatury, které ale nejsou použity v textu – za všechny např. Kunc, J.: *Stranické systémy v rekonstrukci*; Bělohradský, V.: *Společnost nevolnosti: eseje z pozdější doby*; Pullmann, M.: *Konec experimentu a řada dalších*). Naopak některé politologické práce, věnované právě Straně zelených na počátku 90. let, absentují – za všechny např. Charvát, J.: *Vzestupy a pády Strany zelených*, *Listy* 2011/41; *týž* *Nenaplněné naděje a volební zklamání: Strana zelených ve volbách v roce 1990, Komunální a parlamentní volby v Československu a jižních Čechách v roce 1990*, České Budějovice 2015. Autor také opomněl některé ideové zdroje ve vývoje ochrany přírody. Chybí stěžejné jméno a vliv J. J. Rousseau a romantismu. Hovoří-li o J. T. Setonu a hnutí woodcraft, stálo by alespoň za zmínku jméno jeho českého následovníka a zakladatele Junáka A. B. Svojsíka a také podíl původního i obnoveného českého skautingu z konce 60. let na ochraně přírody.

Zajímavé a bohužel nevyužitě téma by také byla otázka ekologie v reformním procesu Pražského jara. Celá generace českých ekologických aktivistů začala svou dráhu právě v 60. letech, kde se mimo jiné také poznali. Velmi zajímavou problematikou, kterou autor rovněž zcela opomíjí, je propojení a velmi významné místo ekologie v nacistické ideologii – první ekologické zákony na ochranu přírody a krajiny vznikají právě v nacistickém Německu. Na tuto „hnědou“ minulost německých Zelených autor vůbec neukazuje, ačkoliv měla poměrně dlouhé trvání – ještě v roce 1983 vyloučila berlínská organizace Zelených jednoho ze svých poslanců v Bundestagu, protože vyšlo najevo, že byl v minulosti členem NSDAP – srovnej zjm. Danics, Štefan: *Ekofašismus*. In: *Udržitelný rozvoj v evropských regionech*. České Budějovice: VŠERS 2010; Biehlová, J., Staudenmaier, P.: *Ekofašismus. Poučení z německé zkušenosti*, Olomouc: Votobia 1999.

Autor také občas sklouzává k určitému subjektivismu. To se projevuje jednak tím, že se v textu někdy objeví ich forma, což by se ve vědeckém textu stávat nemělo – viz např. s. 17: „Za zcestné musím označit snahy některých článků, které striktně rozlišují neformální snahy o zakládání politické strany zeleného typu v posledních dnech a měsících režimu a stavem, který definuje politickou stranu *de iure*,...“. Nebo také v příliš subjektivnímu a jednostrannému

postoji k ekologům, které vnímá jako ochránce veřejného zájmu – viz s. 8: „Druhým motivem je obecně postulovaný přístup k lidem, jež se snaží chránit zájmy přírody, a kteří jsou často stavěni do role nepřítele systému. I proto dnes tato témata rozdělují společnost, neboť ochrana přírody v sobě neimplikuje jen fyzickou ochranu krajiny, ale také revizi fungování právního státu a demokratických institucí, prostřednictvím nichž ekologická hnutí a iniciativy prosazují ochranu veřejného zájmu.“ Je ale třeba zásadně odlišovat ekologické hnutí v minulém a současném režimu. Otázka, co je veřejný zájem, je otázkou politickou. O tom, co je veřejný zájem, resp. který veřejný zájem dostane přednost, rozhodují voliči ve svobodných a demokratických volbách – na rozdíl od situace před rokem 1989. Jde mimo jiné také o legitimitu k prosazování veřejného zájmu, kterou volené orgány státu a samosprávy mají, ovšem ekologickým organizacím prokazatelně chybí. Veřejným zájmem je zcela jednoznačně také např. výstavba dálnic, ačkoliv valná většina současných ekologických aktivistů se jí snaží zabránit. To je ale jistě otázkou do diskuse.

Přes výše zmíněné připomínky práci doporučuji k obhajobě.

V Plzni, 20. 8. 2016

doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

Katedra veřejné správy FPR ZČU v Plzni

